

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

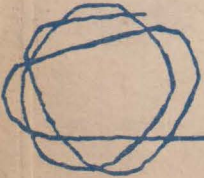
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÖN SEÇİM

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından 25 Mart 1969 tarihinde İstanbul Basın Sarayı'nda düzenlenen Açık Oturum'daki konuşma ve tartışmaların tam metni

ÖN SEÇİM

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti
tarafından 25 Mart 1969 tarihinde
İstanbul Basın Sarayı'nda düzenlenen
Açık Oturum'daki konuşma ve
tartışmaların tam metni

Ö N S Ö Z

Demokratik rejimin temeli seçimin serbestliğidir. Millet iradesinin, gerçeğe en uygun şekilde belirmesini sağlayacak bir seçim sistemini bularak uygulamak, demokrasi rejiminde kıdemi çok fazla olan memleketler için dahi bir özelemdir. Seçimin serbestliği, elbetteki, siyasî hayatın ve demokratik düzenin vazgeçilmez unsurlarını teşkil eden siyasî partilerin seçim adaylarını tesbit eylemeleri safhasından itibaren, uygun bir teknikle, temin olunmalıdır.

Bu itibarla ön seçim konusunun siyasî hayatta en uygun bir tekniğe bağlanması çok önemlidir. Sözü geçen ihtiyacı gözönüne alan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, konunun uzmanları arasında tartışılmasını uygun görmüştür. Bu küçük kitap sözü geçen tartışmaları ihtiva etmektedir.

Seçim sisteminin ileride alacağı şekiller yönünden, bu çalışmanın faydalı bir katkı olmasını temenni ederiz.

AÇIK OTURUMA KATILAN KONUŞUCULAR

Prof. Dr. Nermin ABADAN

Prof. Dr. Orhan ALDIKAÇTI

Doç. Dr. Yaşar GÜRBÜZ

Emin PAKSÜT

YÖNETEN Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

Sayın misafirler, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından tertiplenen sempozyumu huzurunuzda açmakla bahtiyarım.

Bugün tartışılacak olan konu «Ön Seçim» dir. Bu mevzuun ne derece aktüel ve siyasî hayatımız bakımından ne derece önemli nitelikte olduğunu, burada ayrıca izah etmeye lüzum görmüyorum. Esasen konuyu Sayın Arkadaşımız Prof. Orhan Aldıkaçtı, biraz sonra huzurunuzda takdim edecektir.

Yapılacak tartışmalarda, önce «Ön Seçim» konusu arzedilecek, sonra «Ön Seçim» in leh ve aleyhindeki görüşler objektif olarak belirtilecek, bugün memleketimizde uygulanan sistem değenlendirilecek, siyasî seçimlerde parti adaylarını tesbit edecek Türkiye şartlarına uygun bir sistem üzerindeki görüşler belirtilecektir.

Bu Açık Oturum'a Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden birer temsilci, Güven Partisi'nden Sayın Emin Paksüt, bilimsel hüviyeti ile Prof. Nermin Abaden, Prof. Aldıkaçtı ve Doç. Yaşar Gürbüz davet edilmiş

bulunmaktadırlar. Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Açık Oturum'a mümessil göndermemişlerdir.

Açık Oturum'a katılacak olan arkadaşlarımdan Sayın Emin Paksüt, Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi mezunudur. Kendisi Almanya'da İşletmecilik İhtisası da yapmıştır. Sayın Paksüt, ayrıca serbest avukatlıkla da iştigal eylemiş, Kurucu Mecliste, Anayasa Komisyonu 2. Başkanlığı görevinde bulunmuş, siyasi hayatı içersinde Bayındırlık Bakanlığı da yapmıştır. Arkadaşımız, halen Güven Partisi Genel Başkan Yardımcısı ve Ankara Milletvekilidir. Sayın Paksüt'ün, Siyasi Partiler Kanunu'nun ön hazırlıklarını yapan Komisyon Başkanlığını da yapmış olması, Onun bu Açık Oturum'a iştirakine ayrıca renk katacaktır.

Sayın Prof. Nermin Abadan, İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Ankara Hukuk Fakültesinde doktorasını yapmış, Amerikan ve Alman Üniversitelerinde müteaddit çalışmalarda bulunmuştur. Kendisi Milletlerarası Siyasi İlimler Derneğinin 2. Başkanıdır ve halen Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın Yayın Yüksek Okulunda profesörlük yapmaktadır. Sayın Abadan'ın 1965 seçimlerinin tahlili konusunda hazırladığı bir analiz etüdü ve bu konuda neşretmiş olduğu eser de bu çalışmalarımıza, sanırım ki, ışık tutacak değerdedir. Sayın Nermin Abadan aynı zamanda C.H.P. Meclis üyesi bulunmaktadır, fakat bu toplantıya, partili olarak değil, ilim hüviyetiyle katıldığını ayrıca belirtmek isterim.

Sayın Prof. Aldıkaçtı, Lozan Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri mezunudur. Kendisi, halen İstanbul Hukuk Fakültesinde Anayasa Hukuku Profesörüdür. Sayın Aldıkaçtı'nın doktora tezinin konusu, «Modern Demokrasilerde Siyasal Partiler» dir. Profesör, mem-

leketimizde Anayasa Hukukunun seçim bölümünde özel ihtisası olan müstesna bir ilim adamıdır.

Doç. Yaşar Gürbüz, İstanbul ve Bordeaux Hukuk Fakülteleri mezunudur. Kendisi iki yıl süre ile Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Hukuk Müşavirliğinde bulunmuştur. Sayın Gürbüz halen Ortadoğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Dekanlığı vazifesini yapmaktadır.

Bu arkadaşlarıma, huzurunuzda yapılacak bu Açık Oturum'a icabet etmeyi kabul ettikleri için teşekkür etmeyi borç sayarım.

Oturum'da takip edeceğimiz usule göre, meseleyi önce Sayın Aldıkaçtı, objektif olarak arz edecektir. Sonra birinci tura geçilecek ve sırayla Emin Paksüt, Doçent Yaşar Gürbüz, Prof. Nermin Abadan ve tekrar Prof Aldıkaçtı konuşacaklardır. Birinci tur nihayete erdikten sonra, ikinci tura geçilecek ve bu defa söz alma sırası, Sayın Gürbüz, Sayın Aldıkaçtı, Sayın Abadan, Sayın Paksüt şeklinde olacaktır. Bundan sonra, Sayın dinleyiciler, arkadaşlarımıza sormak istedikleri sualleri tevcih edecekler ve Açık Oturum bu suallerin cevaplandırılmasıyla son bulacaktır.

Sözü Sayın Prof. Aldıkaçtı'ya veriyorum.

PROF. DR. ORHAN ALDIKAÇTI

— Çağımızın temel sorunlarından birisi demokrasi düzenidir ve iki dünya harbinden sonraki gelişme, otoriter düzenlerin bir bir yıkıldığını ve yerine demokratik rejimlerin kurulduğunu göstermektedir. Bununla beraber, demokrasi düzeni bütün icaplarıyla ve belki de demokrasi mantığının bütün sonuçlarıyla henüz gerçekleşmiş değildir.

Demokrasi, bilindiği gibi hakimiyetin millette veya halkta bulunduğu bir siyasî rejimdir ve bu rejim zamanımızda temsili rejim şeklinde görölmektedir. Temsilî rejim dendiği zaman, yönetenlerin hakimiyetin sahibi millet veya halk tarafından seçildiği bir rejim anlaşılmaktadır.

Şu halde seçimler, temsilî rejimin motoru, onu harekete geçiren bir tasarruf olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii, seçim dendiği zaman, karşılıklı iki kavramı ele almaktan kaçınamayız. Bu kavramlar, aday ve seçmen kavramlarıdır.

Fransız İhtilâlinden sonra, demokrasi gelişimi hızlandığı, seçimlere adeta hukukî temeller aranmaya başlandığı zaman, evvelâ temsilci olmaya karar veren adayın komiteler tertip ederek toplumdan oy talebinde bulunduğu görölmüştür. Diğer bir deyişle, başlangıçta bir aday ve onun seçim için kurduğu bir komite bu iş için etkide bulunmuşlardır. Bu çağ, sınırlı oy sisteminin bulunduğu çağdı. Yani ancak zenginlerin oy hakkına sahip bulunduğu, işçilerin, kadınların oy hakkından yoksun bulunduğu bir devirdir.

Vakta ki; genel oy sistemi genişlemeye başlamış ve bütün vatandaşların oy hakkına sahip olacağı bir ortama doğru gidilmiş, o zaman bu komiteler aralarında birleşerek, siyasî partiyi meydana getirmişlerdir. Aynı zamanda komite ile aday arasındaki ilişki değişmiştir. Başka bir deyimle, başlangıçta kendi seçimini sağlamak için aday, komite kurarken, bu sefer komiteler siyasî partinin görüşlerine uygun aday aramaya başlamışlardır. Bu suretle siyasî parti örgütlenmiş ve zamanımızda siyasî hayatta temelli rolü oynayan organlar arasında yer almıştır.

Bu gelişme olurken, siyasî partinin, başta hiç tahmin edilemeyen bir hüviyete büründüğü görülmüştür. Gerçekten siyasî partinin teşkilâtlanması ve mekanizması, yeni bir oligarşinin doğmasına yol açmıştır. Bu oligarşi de, siyasî parti yöneticileri daha doğrusu siyasî parti yöneticilerinin tabi olduğu bir liderler grubudur. Bu oligarşilerin en kesin şeklinde, bütün sistemin tek bir lidere bağlandığı görülmektedir. İngiltere’de İşçi Partisi Liderinin Wilson, Muhafazakâr Parti Liderinin Churchill oluşu gibi. Bu siyasî parti sistemi, adeta, tek bir liderin iktidar aracı halindedir.

Tabii, bu sorun, temsilcinin nitelikleri üzerine eğilmemizi gerektirmektedir. Gerçekte, temsili rejim nazariyesi temsilcinin tamamen bağımsız olmasını, vicdanına göre oy vermesini gerektirmektedir. Halbuki siyasî partinin bu şekilde örgütlenmesi ve siyasî parti içersinde bütün hakimiyetin sadece bir liderin veya oligarşinin elinde bulunması sonucu temsilci, temsilcilik niteliğini devam ettirebilmek için artık sadece seçmenlerin oylarına değil, fakat aynı zamanda liderin de tasvibine mazhar olmalı, onun da hoşuna gidecek bir politika izlemelidir. Bundan dolayıdır ki; anayasaların «temsilci bağımsızdır, sadece vicdanına göre oy verir» demesine rağmen, temsilcinin bir liderin görüşlerine göre hareket etmesi fiilî sonucu ile karşılaşmış olmaktadır.

Soruyu daha derinleştirecek ve tipik bir örnek olarak gene İngiltere’yi ele alacak olursak; İngiltere’de siyasî partilerin aday göstermeleri, yani adayın siyasî parti tarafından himaye görmesi ve siyasî partinin resmî adayı niteliğini alması, parti liderinin ve parlamentoda, o parti milletvekillerini idare eden yöneticilerden mürekkep bir komitenin tasvibine ihtiyaç göstermektedir. Bundan dolayıdır ki; parlamentodaki tutumu liderin hoşuna git-

meyen milletvekilleri gelecek seçimde adaylıklarını kaybetmektedirler. Bu hususta, istenirse tipik örnekler verilebilir.

Batı Avrupadaki gelişme, bu şekilde bir liderin hakimiyetiyle sonuçlanırken, Amerika Birleşik Devletlerinde — ki demokrasi düzeni sanıldığı gibi aksine burada, Kara Avrupa'sından çok daha önce başlamış ve gelişmiştir — sorun 1870 yıllarından itibaren dikkati çekmeye başlamıştır. Gerçekten, sistemin başlangıcında gördüğümüz komiteler, bu sefer adayı destekliyeceklerine, kendi görüş ve menfaatlerine uygun adayları araştırmak ve onları temsilci olarak yasama kuvvetlerine göndermek yolunu seçmişlerdir. Bundan dolayıdır ki; A.B.D. de de, tıpkı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, temsilcinin kendi vicdanından ziyade, kendisinin seçilmesini sağlayan komitenin emrine girdiği görülmüştür. Esasen bütün bu sistemi pekleştiren unsur da, siyasî partilerin örgütlenmesi sonunda gerçekten bağımsız, yani hiç bir partiye mensup olmayan adayların seçimlerde muvaffak olmak şanslarının hemen hemen kaybolmasıdır. Bu gelişme sonunda, bugün siyasî parti örgütünün kuvvetli olduğu hiç bir memlekette bağımsız adayların seçim kazandığı görülmemekte veya parlamentolarda en fazla birkaç tane kişisel gücüyle seçilebilmiş bağımsız adaya rastlanmaktadır.

Bundan dolayıdır ki; A.B.D.'nda adayın bağımsızlığını sağlayabilmek yolları araştırılmıştır. Yani adayı komiteden ayırarak, komitenin aday üzerindeki etkisini azaltarak, Anayasa Hukukunun temel aldığı bir prensibin bir gerçek ifade etmesini sağlayacak usullerin araştırılmasına geçilmiştir. Öyle bir sistem bulalım denmiştir ki; aday komitesine hiç bir minnet duygusu taşımasın, kendi gücüyle, hakimiyetin sahibi olan halk tarafından seçildiğine inansın. İşte bu araştırma sonunda, 1870 yıl-

larından itibaren, A.B.D.'nde ön seçim müessesesi kurulmuştur. Ön seçim müessesesi parti tarafından gösterilecek adayın parti mensupları veyahut halk tarafından asıl seçimden önce yapılacak bir ön seçimde seçilmesi, tesbit edilmesidir. Bu sistem Amerika Birleşik Devletlerinde kısa bir süre içersinde resmen kabul edilen görüş haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, ön seçimler de tıpkı genel seçimler gibi devlet kontrolü altında yapılan seçim olarak görünmektedir.

Ön seçimler, özetleyecek olursak, iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi açık olan ön seçim, ikincisi kapalı olan ön seçim. Açık olan ön seçimde parti üyeleri veyahut partiye oy vereceğini evvelden taahhüt eden kişiler, parti adaylarının tesbitine katılmaktadırlar. Kapalı ön seçimde ise, sadece parti mensupları bu seçime iştirak etmektedirler ve bu suretle halk, parti komitelerinin etkisi olmadan, seçimlerde aday gösterilmesi gereken kişileri tesbit etmekte ve sonra da genel seçimde bu adaylar arasından birisi gene halk tarafından seçilmektedir. Bu son usul Avrupa'da benimsenmemiştir. Bu usulün Türkiye'de neden benimsenmediği hakkında ise, bugün mutlu bir tesadüf olarak aramızda bulunan ve diğer sistemin memleketimizde kabulüne ön ayak olan Güven Partisi Sayın Temsilcisi Sayın Emin Paksüt bilgi verecektir.

EMİN PAKSÜT

— Sayın Prof. Aldıkaçtı'nın belirttiği gibi, parlamento, seçimli demokratik hayatı kabul etmiş olan memleketlerde siyasî partilerin büyük rolü vardır. Bugün memleketimizde tatbik edilmekte olan 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun hazırlanışında geniş ölçüde faydalandığımız bir Alman İlim Heyeti Raporunun Önsözünü yaz-

mış olan ve son seçimlerde Batı Almanya'da Cumhurbaşkanı adayı olan Schröder'in, bu önsözdeki ilk cümlelerini hatırlatmak isterim: «Parlâmenter demokrasi demek, partiler demokrasisi demektir. Bir memlekette siyasal partilerin yapısı, fikir gücü ne ise, o memleketin kaderi geniş ölçüde ona bağlıdır. Siyasî partiler tarafından ele alınmayan fikirlerin uygulanma alanı bulması imkânsızdır.»

Binaenaleyh, temsili demokrasiyi siyasî partiler marifetiyle yönetmek zorundayız. Siyasî partinin ne olduğu, bir kavram olarak, Siyasi Partiler Kanununun 1. maddesinde ifade edilmiştir. Bir siyasi partinin, önce, devlet kamu düzeni ve kamu faaliyetleri hakkında belirli görüşlere sahip olması lâzımdır. «Program» diye adlandırılan bu siyasî görüşlerden sonra mühim olan, bu görüşlerin devlet ve millet hayatında müessir olabilmesini sağlayıcı bir çaba sarfetmektedir. Bu da, söz konusu fikirleri seçmen vatandaşlara benimsetmek ve seçim yoluyla iktidarı elde etmek çabasıdır. Devlet yönetimini elde edemezse, parti muhalefette kalır, yönetimi bizzat sağlayamaz; fakat yönetimi etkiler.

Şu halde, olumlu manada siyasî parti, sadece bir seçim mekanizmasıdır. Siyasî partilerin kurulmaları, teşkilâtlanmaları, toplantıları, kongreleri ve kurultayları hep bir tek hedefe yönelir; parlamentoda mümkün mertebe fazla sayıda güç kazanmak, sandalye elde etmek.

Fakat bu sonucu sağlayabilmek için, partilerin seçmen huzuruna bir takım isimlerle çıkması lâzımdır. Demek ki; partinin bir fikir ve bir de kadro tarafı vardır. Bu da adaylık konusunu ortaya çıkarır ve partinin adayları, fikirleri kadar önemlidir.

Partilerin adaylarını tesbit meselesi, değerli Prof. Aldıkaçtı'nın ifade ettiği gibi, bu işin en iyi şekilde yürü-

mesi için kime bırakılması gerektiği meselesidir. İlk akla gelen formül, kararı, partinin başındaki şahsın takdirine bırakmaktır. Fakat bu tek seçicilik, ister istemez, bu şahsa tabi bir ekip yarattığı için demokratik anlayışla bağdaşamaz. Bundan sonra akla gelen, bir seçici kuruldur: meselâ partinin genel merkez heyeti. Ama genel merkez heyeti de ister istemez, bir oligarşik yapıdır ve bu türlü bir yapıyla demokratik anlayış gerçekleşemez. Ondan sonra, bunun biraz daha yaygın şekli olan «Partinin iller teşkilâtının bu konuda yetkili olması» düşüncesine gelinir. Fakat bu da zümre hakimiyetini bertaraf etmeye yeterli değildir. Bu sefer ortaya bir başka fikir çıkmıştır: «Madem ki siyasi partinin başarısı o kadroya bağlıdır, o halde bu adayların kimler olduğunu partinin bütün üyeleri tayin etmelidir.»

İşte, esas itibariyle bu fikir, ön seçim meselesini ortaya çıkarmıştır. Parti üyelerine hasredilen bu ön seçimin adı «kapalı ön seçimdir». Gerçi, partinin bütün üyeleri söz sahibi olacaklardır, fakat partiye mensup olan insanlarla, partiye oy veren insanların sayısı arasında büyük bir nisbetsizlik vardır. Partinin üye sayısı 200 bin - 300 bindir, ama partiye 2 milyon 3 milyon kişi oy verir. «Parti madem ki, bütün milletin hayatına müessir oluyor, acaba bütün seçmenleri bu adayların tesbitinde söz sahibi yapamaz mıyız?» sorusundan hareket edildiği zaman da, «açık ön seçim» denilen müessese doğmuştur. Seçmen kütükleri yapılırken, herkese sorularak, hangi partinin adayı ile ilgilenmek istediği işaret edilir ve ona göre seçimden önce bir seçim yapılarak, aday adayları arasından adaylar tesbit edilir.

Ancak bu sistem çeşitli yönlerden tenkit edilmiştir. Bir kerre, seçimin mahremiyetini bozan bir ifşaat hükmünde telâkki edilmektedir. İkinci olarak, seçimin neti-

cesini etkiler, denilmektedir. Çünkü hangi partiyle ilgilenenlerin daha fazla olduğu anlaşılmakta ve bu yüzden, «nasıl olsa seçimleri kaybedecek» intibası hasıl olmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı memleketlerde uygulandığı zaman görüldüğü gibi, bu sistem sayesinde rakip partilerin başlarını bertaraf etme yolu tutulmuştur. Bir parti, kendi mensuplarına «ön seçimlerde siz bizim parti ile değil, karşı parti ile ilgilenin» talimatını verince, parti mensupları gidip, karşı parti içersinde seçilmesi gereken insanı değil, seçilmemesi lâzım geleni seçmek suretiyle parti ileri gelenlerinin seçilmesini engellemişlerdir.

Bu sebeple denmiştir ki, «siyasi partinin kaderiyle ilgili seçmenler, siyasi partinin üyesi olsunlar ve söz hakkını ondan sonra kazansınlar». Binaenaleyh, kapalı ön seçim fikri, açık ön seçime tercih edilmiştir. Fakat bunun uygulanmasındaki bazı güçlükler ileri sürülerek, delegasyon sistemleri de ele alınmıştır.

Bu fikir, bizim Siyasi Partiler Kanununda da yer almaktadır. Fakat, bilinmesi gereken birşey vardır ki; Türkiye’de henüz ön seçim yoktur. Türkiye’de uygulanan, evvelce partiler tarafından yapılan yoklamaların, hakim önünde yapılan şeklidir. Bu da, bir dereceye kadar, yolsuzluklara kapılarını kapatmamış sakat bir sistemdir. Bu hususu güzide heyetiniz içinde tatbikattan gelen tek kişi olarak açıklamak durumundayım.

Siyasi partilerin adaylarını, lider tesbit etmeyecekse, onun yanındaki merkez ekibi tesbit etmeyecekse, parti teşkilâtından il ve ilçe kuruluşları tesbit etmeyecekse, bu yetki partililere tanınacaksa, evvelâ parti seçmen kütüğünün tanzimi gerekir. Bu seçmen kütüğüne herkes mi, yoksa belirli ölçüde partili mi girsin? Bunun en geniş şekli, bütün partililer, en dar şekli ise partilerin kendi tüzük ve yönetmeliklerinde gösterdikleri kişilerin bu ko-

nuda yetkili olmasıdır. Türkiye’de mevcut sisteme göre, bu son şekil kabul edilmiştir.

Şimdi Türkiye’deki durumun mahzurlarına değinmek isterim. Bu evvelâ memleketimizde partilerin iç bünyesinde yapılrđı, bugün hakim nezaretinde yapılmaktadır. Fakat bu sistemde okuma yazma bilmeyen veya bilmediğini söyleyen parti seçmeni ile birlikte, o partinin başka bir adamı hücreye beraber girmektedir ve vakıa olarak görölmüştür ki; bir isim söyleyen seçmen adına başka bir isim yazılmaktadır veya içeride «şunun adını yaz» demek imkânı bulunmuştur. Bu, bugünkü sistemimizin bertaraf edilmesi gerekli hatalı bir yanıdır.

Söz konusu irade fesadına nasıl mani olunabilir? Bir bardak su alsak, bu bardağa bir damla mürekkep damlatsak, su bulanır. Aynı deneyi bir sürahide yapsak, suyun rengi ancak değışir. Daha büyük bir kap alıp, ona mürekkep damlatırsak, suyun rengi hiç değışmez. Bu deneyden şu sonuç çıkar; eğer seçici kadroyu çok daraltmışsanız, bunun ifsadı daha kolaydır. Eğer bu kadronun tabanını yayarsanız, bunun ifsadı zordur. Memleketimizde, benim ön ayak olmam suretiyle, ismen gelmesine rağmen, kendisi bütünüyle maalesef gelmemiş olan ön seçim sisteminde, tatbikatta, okuma yazma bilmeyen insana divan kâtipliğı tevdi eder gibi bir görev yüklenmiş olduğuna böylece işaret ettikten sonra, bir başka noktaya geçmek isterim.

Türkiye’de nisbî temsil usulü ve çok parti sistemi uygulanmaktadır. Nisbî temsil uygulanınca, her partinin listesinde bulunan bütün adayların hepsinin seçilmesine imkân yoktur. Bu sebeple, ancak listelerin başlarında bulunanlar seçilecek demektir. Şu halde listelerdeki sıra, başlı başına bir önem taşımalı mıdır? Buna karşı olarak, dünyada yeni bir şey icadedilmemiştir. Bu sebeple «bloke

liste usulü» uygulanmaktadır. Fakat bu konuda seçmen vatandaştan gelen şiddetli bir tenkid vardır. Seçmen demektedir ki; «listede benim için önemli olan aday en son-dadır. Tanımadığım aday ise liste başıdır. Beni serbest bırakın, liste içersinde münasip gördüklerimi kendim seçeyim. Aksi halde beni dar bir tercih yapmak durumunda bırakıyorsunuz». Bu görüş yalnız seçmenin sandık başına gitmesini engellemeyi aynı zamanda millî irade bakımından meşruiyet inancını zaafa düşürür.

Bloke veya liste usulüne yöneltilen bu tenkitler, tercihli oy fikrini yaratmıştır. Bunda seçmen, listede kendisince uygun olan adayların isimlerinin yanına, kabul edilmiş bir usule göre, işaret koyar. Başka bir yol da, millî takım teşkil eden futbol idarecisinin durumuna benzetelebilir. Seçmen her parti içersindeki adaylardan münasip gördüklerini bir liste haline getirerek, her partiden beyendiği adamı bu listede belirtir. Buna da «karma liste» denir.

Bu son sistemin uygulanması akla çok yatkın gelebilir, fakat realitede gene bazı güçlüklerle karşılaşılacaktır. Evvelâ tercih oyunu kaç milletvekili için tanıyacağız? İkincisi, seçim sonunda bu tercih oyu nasıl hesaplanacaktır? 100 bin seçmen arasında 99 bin kişi, listeleri oldukları gibi sandığa atmışlar da, sadece bin kişi tercihli oy kullanmışsa, bu tercihli oylar ne olacaktır? Hiç kullanılmamış olarak mı kabul edilecektir? 99 bin oyda, hiç bir sıra kabul etmez ve bin tercihli oyu nazara alırsak, bu bin kişinin oyu 99 bin oyun kaderini etkileyecektir.

Özetlersek, bugün ön seçim memleketimizde sadece fikir olarak mevcuttur. Hakim nezaretine muhalefet etmek mümkün değildir, fakat açık olan taraflarını nazara alarak ve tabanı genişleterek bu işi düzenlemek gerekir.

Tercih anında, seçmenin sandığa ilişkisini kurmak bakımından teşvik unsuru olarak ele aldığımız zaman modalitesini, hesap tarzını bir arada düşürmek lâzım gelir.»

DOÇ. DR. YAŞAR GÜRBÜZ

— Sayın Başkan, değerli konuklar, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından bu aktüel konunun ele alınması çok isabetli olmuştur. Konferans Heyetine bu yerinde teşekkür etmek isterim.

Ben meseleye prensipler açısından bakacağım. Sayın Paksüt'ün işaret ettiği gibi, durum, partiler açısından başka, Anayasa'nın kabul etmiş olduğu prensipler açısından bakıldığı zaman ise, gene başka türlü oluyor. Partiler, gerçekten, meseleye daha çok sayıda temsilciyi parlâmentoya sokmak açısından bakarlar. Onlar için Anayasa prensipleri ve demokratik esaslar ikinci plânda gelir.

Ön seçim lüzumu, seçmenlere sunulacak adayların kimin tarafından tesbit edileceği meselesinden doğmuştur. Seçmene sunulacak adayları, partinin merkez teşkilâtı veya parti başkanı mı tesbit etsin, yoksa partinin geniş bir kurulu mu kararlaştırsın probleminden doğmuştur, ön seçim meselesi. Bu ilk ön ayırımın, lidere yahut merkez teşkilâtına bırakılması, seçmenlerin bir tek organa bağlı olması, dolayısıyla onların bağımsızlıklarını yitirmeleri sonucuna müncer olmaktadır.

Anayasamızın 57. maddesi, açıkça: «Siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel

hükmüne uygun olmak zorundadır» demektedir. Demek ki; partilerin tüzükleri ve programları ve bunları uygulamak yolundaki çalışmaları demokratik esaslara uygun olarak yapılacaktır. Yani, ön seçimlerin biraz evvel Sayın Prof. Aldıkaçtı'nın işaret ettiği oligarşik bir hakimiyetin kurulmasına müncer olacak yoldan yapılmaması gerekmektedir.

Bu nedenlerle ön seçim fikrine gelinmiştir. Türkiye'de, evvelâ bir şahıs veya grupta olan ön seçim hakkı bunlardan alınmış, Siyasi Partiler Kanununun 29. maddesiyle, bütün partililere verilmiştir. Siyasi Partiler Kanununun 29. maddesi: «Siyasi Partilerin T.B.M.M. üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresinde, parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir ön seçimle tesbit edilir» demektedir. Demek ki; ön seçim bütün parti üyelerine yayılmaktadır.

Bu esasın mülhem olduğu yer ise, Sayın Prof. Aldıkaçtı'nın belirttiği gibi Amerika Birleşik Devletleridir. Amerika Birleşik Devletlerinde bu müessese bir takım safhalardan geçerek bugünkü şekline gelmiştir. Orada başlangıçta, «caucus» denilen parti merkez organına adayların seçtirildiği bir seçim sistemi hakimdi. Yani parti içersinde bir oligarşik sistem vardı. Sonradan, bu sistem terkedilmiş ve «Convention» denilen delege usulüne, yani bugün bizde tatbik edilen usule geçilmiş ve oradan da «Primaries» dedikleri ön seçim müessesesine gelinmiştir. Gene daha önce işaret edildiği gibi ön seçim orada üç şekilde işlemektedir. Açık ön seçimde seçmenler, parti ayırımı yapılmaksızın istedikleri parti listesini tercih etmektedirler. Kapalı seçimde, partililer gidip kendi parti listeleri üzerinde bir seçim yapmaktadırlar. Bir de gayri siyasi seçim denilen ve yalnız iki eyalette, Min-

nesoto ve Nebraska'da tatbik edilen usul vardır ki; bunda da partiler hiç belli olmadan seçmenler seçecekleri şahısları şahıs olarak seçmektedirler.

Biz de bu safhalardan geçmiş bulunmaktayız. Evvelâ Amerikada «caucus» denilen usule benzer bir sistemi, yani adayların parti merkez teşkilâtlarınınca tesbit edilmesi şeklini kabul etmişiz. Ondan sonra, biraz evvel bahsettiğim Siyasi Partiler Kanunu ile, bugün Amerikada tatbik edilen «Primary» sistemine geçmişiz. Aradaki «Convention» sistemini atlamışız. Siyasi Partiler Kanununun 35. maddesinin 2. fıkrası da diyor ki; «Siyasi partilerin herbiri için ayrı bir sandık ve kapalı hücre bulundurulur». Demek ki, biz «ön seçim» in «kapalı» şeklini almışız. Yalnız bu ön seçim müessesesine geçerken Siyasi Partiler Kanununa bir geçici madde koymuşuz ve bu madde ile bunun tatbikatını durdurmuşuz. Geçici 1. madde «Bu Kanunun 29. maddesinde söz konusu Kanun hükümleri yürürlüğe girinceye kadar, ön seçimlerde bu Kanunun 30. maddesi ile 32. ve 50. maddeleri uygulanır» diyor. Demek ki geçici madde ile «Convention» sistemine doğru bir geriye dönüş var. Tatbikatı partilerin tüzüklerine terketmişiz. Partiler de delege seçmek suretiyle ön seçimlere girmişler ve böylece Amerika'daki 2. safhayı hukuken ve fiilen, son safhayı da kanunen kabul etmiş duruma gelmişiz.

Hedef, adayların seçildikten sonra partiye karşı mümkün olduğu kadar bağımsız hareket edebilmelerini temin, parti içersindeki oligarşik eğilim ve oluşumları engellemektir. Acaba mevcut sistem bugünkü haliyle bu hedefleri gerçekleştirebiliyor mu? Sistemin bugünkü haliyle bunu gerçekleştiremediği ortada. Nedenlerini, biraz evvel Sayın Paksüt belirtti.

Akla, 29. maddenin getirdiği sistemin neden uygu-

lanmadığı ve Amerika'daki 3. sisteme neden fiilen geçilmediği sorusu geliyor. Amerika Birleşik Devletlerine barksak görüyoruz ki; bu sistem orada pek başarılı değıl. Bir yabancı müellif bu konuda şunları söylüyor: «Primarys prensip olarak mükemmel olmakla beraber, pratik değeri işleyişine bağlıdır. Bu işleyiş ise, daima, ön seçimlerin bir avuç politikacının eline düşmesi şeklinde olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde kullanılan usuller, hiyle, kuvvet, baskı veya kandırma gibi klâsik yollardır. Sonuç şudur ki; dürüst bir ön seçim, bir istisna teşkil eder.» (George Burdeaux, Traite de Science Politique, 5. Cilt s. 448) Müellifin bu görüşünde yalnız kalmadığını da hemen belirtmek isterim.

Demek ki; bizim Siyasî Partiler Kanunumuzun öngördüğü son şekliyle dahi tatbik edildiği zaman, bu ön seçim müessesesi, gelişmiş bir ülkede başarı sağlayamamaktadır. Acaba bizde tatbik edilirse, başarı sağlayabilir mi? Ben, bundan çok şüpheliyim. Çünkü birtakım baskı grupları, ekonomik güçler, işe muhakkak müdahale edecek ve parti içinde dahi bu sistemin normal işlemesine engel olacaklardır.

O halde ne yapalım? Bana sorarsanız, ön seçim müessesesini kaldıralım derim. Bunu söylerken, partinin merkez teşkilâtına veya parti başkanına bu yetkiyi vermek suretiyle geriye dönüşü kasetmiyorum. Madem ki; esas hedef sistemi daha demokratikleştirmektir, daha fazla seçmenin bu seçimlere katkıda bulunmasını temin etmektir; binaenaleyh bence, aday listelerini olduğu gibi seçmenlere sunalım. Partilerin kendi partililerine sundukları aday listelerini alfabetik sıraya göre tanzim edelim ve seçmen listelerde tercihli olarak seçtiği kimseleri göster-sin. A Partisinin 30 adayını da seçmene sunalım, seçmen bu 30 kişi arasından 10 kişiyi işaretlesin ve bu işaretlerle

en fazla oy alan 1. ci sırayı alsın, daha az alan 2. ci sırayı alsın... Böylece sıralamayı da gene seçmen yapsın. Bu suretle tercihler, Anayasanın öngördüğü prensiplere en uygun ve en demokratik şekilde ortaya çıksın.»

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Meselenin aydınlanması için bir sorum var. Yani sizce siyasi partilere aday olan herkes bu listeye konacak mı?

DOÇ. DR. YAŞAR GÜRBÜZ

— Siyasi partiler bugünkü tatbikatta, nasıl aday listelerini tesbit ediyorlarsa, bu listeleri gene aynı şekilde tesbit etsinler, fakat bunları partililere değil, seçmenlere sunsunlar.»

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Peki, siyasi partiler bu adayları nasıl tesbit edecekler? Asıl mühim nokta bu. Bu hususta 2. tur konuşmanızda görüşlerinizi açıklarsanız, faydalı olur.

PROF. DR. NERMİN ABADAN

Değerli meslekdaşım Sayın Doç. Gürbüz'e, konumuzun bu çok elverişli noktasında sözü bana bıraktığı için teşekkür ederim. Çünkü böylece kendi teklif ettiği sistemi uygulayacak olursak, memleketimiz bakımından va-

ziyetin ne olacağını açıklamak fırsatı elime geçmiş oluyor.

1965 seçimlerine, bilindiği üzere, 6 parti girmiştir. Bunlardan A.P. ve C.H.P. 67, yani bütün illerde, C.K.M.P. 48, M.P. 34, T.İ.P. 54 ve Y.T.P. 48 ilde olmak üzere aday yoklaması seçimlerine girmişler ve cem'an 3080 aday adayı ile karşı karşıya kalmışlardır. 3080 aday adayının içinden her parti, listelere ancak her ilin çıkaracağı sayıda milletvekili sokabilmek için gereken eleme muamelesini yapmıştır. Sayın Doç. Yaşar Gürbüz bu tasfiye ameliyesinin seçmene bırakılmasını teklif etmektedir. 1969 seçimlerinde, bir önceki seçimlerdeki aday kadrosunun aynı miktarda kalacağı konusunda bir garanti verilemeyeceğine hattâ bu kerre seçimlere 8 parti katılacağı için miktar hayli artacağına göre, siyasi parti adaylarını halka seçtirmek gibi bir yola gidersek, evvelâ siyasi partilerin tanımını tamamen değiştirmemiz icap eder. Bunu şimdilik bir kenara bıraksak bile, böyle bir sistemi uygulamanın, siyasal katılma bakımından vahim bir sonucu olacaktır. Şöyle ki; ya Seçim Kanununu değiştirmemiz ve oy verme süresini tek gün olmaktan çıkarıp, birkaç gün şeklinde tesbit etmemiz gerekir ki; Hindistan'da uygulanan bu usulün her türlü hileyi kolaylaştırmak ve yargı denetimini gevşetmek gibi bir sonuç açacağı aşîkârdır; veya halkın, tek bir gün içinde her ilde bütün partilerin seçilmek için müracaat eden adaylarının tümünü alfabetik sırayla ihtiva eden oy pusulaları üzerinde tercihlerini yapmasını istememiz gerekir. Bu durumda, oy verme yerinin de yeniden tanzimi lâzım gelir. Zira bugün «müşterek oy pusulası» dediğimiz ve halk ağzında «çarşaf listesi» denilen liste, o takdirde, bir «çadır listesi» haline gelecektir.

Türk seçmenin eğitim derecesini de nazarı itibare

alırsak, Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınlarına göre, bizim okur-yazar halkımızın oranı % 48 dir. Cinsiyetlere göre bir ayırım yaptığımız zaman, kırsal yerlerde yaşayan nüfusun kadın olan kısmının okur-yazar olmayanlarının oranı % 90'a kadar çıkmaktadır. Bu şartlar altında, bütün adaylar arasından halka tercih yaptırılması gibi bir ameliye, okuma yazma bilen seçmen için, en azından 15-30 dakikalık bir müddeti gerektirir. Okuma-yazma bilmeyenlerin çoğunlukta olduğu illerde ise, bu tercihin nasıl yapılacağı konusu başlı başına bir problemdir. Bu sistem ayrıca, dışarıda elden ele dolaştırılan bir takım «anah-tarların» ticaretine de yol açacaktır.

Bugünkü seçim bölge sistemini ve seçim sistemini muhafaza ettiğimiz sürece, bu usulün kabili tatbik olmayacağı kanısındayım. Nisbi temsil usulü böyle bir sistemi kaldırmaz. Ancak dar bölgesi bir çoğunluk sistemi içersinde Sayın Doç. Gürbüz'ün teklifi üzerinde durulabilir. Böyle bir tatbikat, bilindiği gibi, İngiltere'de vardır. Orada seçim bölgeleri o şekilde ayarlanmıştır ki; bir kişi seçileceği için aday sayısı en fazla, 6 kişidir. Böyle bir seçim sisteminde seçmenle irtibat kurmak mümkündür. Türkiye gibi, 8 partinin nisbi temsil sistemi içinde seçime girecekleri bir ortamda, bu usulün fiilen gerçekleşmesine imkân yoktur.

Kaldı ki; bu sistem, siyasi partinin tarifi bakımından da benimsenemez. Zira siyasal partinin başlıca amacı iktidarı almak, parlamentoda sandalye sahibi olmakla beraber, aynı zamanda, ister iktidarda ister muhalefette olsun programı, fikirleri ve örgütüyle memleketin halk oyuna yön vermektir. Demek ki; siyasi bir parti, üyeleri ile birlikte bir cemaat teşkil etmektedir. Bir parti lehinde çaba sarfetmek için gereken bir takım ön şartlar aranmaktadır. Bu ön şartları hiç hesaba katmaksızın, doğru-

dan doğruya seçmene bir tercih yaptırmak, siyasi partinin faaliyeti için gayret sarfedecek olan insanların çalışmalarını âdeta sifıra indiren bir durum yaratacaktır. Böyle olunca, herhangi bir vatandaşın artık bir siyasi partiye girmek, orada bir siyasal eğitim görmek ve bunu geniş kitlelere yaymak hevesi kalmayacaktır. Halbuki siyasi partinin en önemli fonksiyonlarından bir tanesi seçmen kitlesini memleketin siyasi, sosyal ve ekonomik meselelerinde aydınlatmak ve eğitmektir. Üye bu görevi yerine getirmeyi artık gereksiz sayacaktır. Zira, kendisini şevklendirecek bir hedef ortadan kalkacak ve artık kendisi nihaî meselelerde söz sahibi olamayacaktır.

Bugün tartıştığımız, ön seçim meselesi, aslında sosyal bilimler alanında çok nadir olan ve hemen hemen «kesin» diye adlandırabileceğimiz bir kanunla bizi karşı karşıya getirmektedir. Siyaset sosyolojisinde bu kanunun adı, «Oligarşinin Çelik Kanunu» dur. Bu kanunu Robert Michels isminde İsviçre’li bir siyaset sosyologu ortaya koymuştur. Sosyolog’un çok uzun süren araştırmaları şu gerçeği gözler önüne sermektedir: Bir parti ne kadar demokratik bir iç yapıya sahip olursa olsun, demokrasi çok yüksek bir katılmayı gerektirdiği halde, gerek bir parti, gerekse meselâ bir sendika gibi başka bir örgütün üyeleri bu haklardan yararlanmak hususunda fazla istekli olmadıkları için eninde sonunda karar vermek yetkisi bir azınlığın elinde kalmaktadır. Bununla, Michels, kat’iyen oligarşinin bu eğilimini övmemekte, buna bir prim vermemekte, bu böyle olsun dememekte, sadece bir tesbitte bulunmaktadır.

Alman sosyologu Max Weber’in tarifine göre; «siyasi parti serbest seçim ve propaganda yardımıyla liderleri ve üyelerine iktidarı ve dolayısıyla maddi, manevi çıkarlar sağlayan teşkilâtlı bir menfaat birliğidir.» Bu tanımlı

esas alırsak görürüz ki, aslında bir siyasi partinin gücünü teşkil eden şey, onun teşkilâtıdır. Bütün problem; «demokratik bir düzen içinde, millî iradenin oluşması ne şekilde biçimlendirilmelidir ki; bu millî irade bir parti iradesi olmasın» meselesidir. Açıkça itiraf edelim ki; Türkiye’de millî iradeden bahsetmek için kendimizi biraz zorlamamız lâzımdır. Çünkü gerçekte; meselâ 1965 seçimleri yarı oranda 15 Ekim tarihinde, yarı oranda ise 15 Eylül tarihinde cereyan etmiştir. 15 Eylül tarihinde aday yoklama kurulları «lokomotifleri» seçtikleri zaman (ki «lokomotif» tâbiri siyaset sosyolojisinde, nisbî temsilde liste başlarını işgal eden adaylara verilen bir isimdir), bu «lokomotifler» genel seçimlerde değil, fakat parti yoklama kurullarınca seçilmişlerdir. Yapmış olduğum bir Araştırmada, «bir aday yoklama seçimlerinde bir önceki Parlementoda bulunan milletvekillerinin şanslarının ne olduğunu» da araştırmıştım. Yoklama sonuçlarında hemen bütün partilerde, daha evvelki yasama organında bulunanların bir öncelikleri var. Bu nisbet A.P.’de % 77, C.H. P.’de % 88, C.K.M.P’de % 88, M.P.’de % 86 ve Y.T.P.’de % 94 dür. Üstelik aday yoklamasına katılan bu kişilerin liste başlarına geçme şansları, genel seçimlerden önce tahakkuk ettiğine göre, aslında genel iradenin tecellisi, bize oldukça uzak bir ütopya olarak görünmektedir.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı Türkiye’de, ön seçim uygulanmak istenmiş ve kendimize aradığımız örnek deniz aşırı bir ülkeden alınmıştır. Daha doğrusu almak istemişiz, fakat alamamışız. Buradaki muhterem Arkadaşlar Amerika’daki ön seçim hakkında geniş bilgi verdikleri için, daha fazla üzerinde durmak istemiyorum. Yalnız şu kadarını belirtmek isterim ki, Amerika’da geliştirilen ön seçim modeli orada henüz genel bir kabul görmüş değildir. Halen A.B.D.’de 50 eyaletin içinde, bu sistemi 14 eyalet kabul etmiş bulunmaktadır. (Yani eyalet-

lerin 1/3 i). Üstelik Amerika'da iki büyük parti karşı karşıya bulunmaktadır. İki büyük parti seçimlere girercesine, üyelerine ön seçim haklarını kullanırmaktadır. Bu durumda ön seçim kütüklerini tanzim etmek oldukça kolay ve küçük çevrelerde bir şahsın iki kütükte birden olup olmadığını yoklamak da mümkün olmaktadır.

Şimdi bir an için Türkiye'mizin şartlarını gözönüne getirelim; seçimlere 8 parti girecektir. 8 ayrı seçmen kütüğünün tanzimi gerekmektedir. Mükerrer seçmen olma ihtimalinin de denetim zorluğunu düşünürsek; bunun bi-zi, ne kadar korkunç bir takım bürokratik külfetler ve gerçekleştirilmeyecek kontrollerle karşı karşıya bıraktığını görürüz. Kaldı ki; Arkadaşlarım tarafından, demokrasiyi gerçekleştirmek için getirilen bir usul olarak nitelendirilen Amerika'daki bu sistem, bence Amerikan toplumunun çok önemli bir sorununu yıkmak için getirilmiştir. Bu sorun, siyaset bilimine geçen «bossizm», yani seçimlerdeki hileler ve seçmenleri belli bir takım adaylara yöneltmek için bir takım kudretli baskı grupları ve seçmen kaptanlarının varlığı sorunudur.

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Sizce, bu sorunu önlemeye çalışmak, demokrasiye yardım değil midir?

PROF. DR. NERMİN ABADAN

Evet öyledir, fakat neticeyi sağlamamıştır. Çünkü bu ön seçimler Amerika'da bizim kanunumuzun kabul ettiği kuralın aksine, her türlü propaganda imkânını sağladığı için, «bossizmi» azaltmamış, arttırmıştır. Türkiye'de aday

yoklama kurallarına giden adayların propaganda yapmaları yasak edilmektedir. Ben buna karşıyım ve bunu antidemokratik bir hüküm olarak görmekteyim, fakat propagandayı alabildiğine serbest bıraktığımız zaman da dediğimiz netice alınamaz.

Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Ön seçim dediğimiz mekanizma, takdim tarzında demokrasiden fevkalâde yana gibi görüldüğü halde, aslında uygulanan hiç bir yerde, arzulanan neticeleri tam olarak vermemiştir. Yalnız eğer partilerin sayısı daha mahdutsa, seçim bölgeleri daha darlaştırılırsa, bu sistemin iyi sonuçlar verebileceğini tasavvur etmek mümkündür. Dar bölgeli çoğunluk sistemine bağlı olan ülkeler dahi, henüz bu usulü uygulamıyorlar. Buna mukabil Türkiye'ye getirilmek istenmiştir. Türkiye ise tarihi sebeplerden dolayı çoğunluk sistemine veda etmiş ve muhakkak surette nisbî temsil seçim sisteminde karar kılmıştır. Hali hazırda Türkiye'de hiç bir siyasî parti, «nisbî temsili terkedelim ve tekrar çoğunluk sistemine gidelim» tezini ileri sürmemektedir.

Tercihli oy sistemi de, Sayın Emin Paksüt'ün isabetle belirttiği gibi, neticede bir azınlığın tercihinine prim vermektedir. Demek ki; ne o sistem bize bir çözüm yolu getirmektedir ve ne de «halk» dediğimiz, benim anlayışıma göre «partisiz, yani vasıfsız seçmenin» tüm aday listeleri üzerinde tercih yapması olumlu bir sonuç verecektir. Kanımca, bir siyasî partinin Anayasaca kendisine verilen vazifeleri yerine getirebilmesi için, belirli ölçüde demokratik prensiplere inanmış ve bu parti için çalışmaya istekli olan bir «partililer cemaatine» sahip olması gerekir. Bunu ortadan kaldırırsanız, siyasî partiler sisteminin ortadan kaldırmış ve bugün İsviçre'de Kanton sisteminde uygulanan «doğrudan doğruya demokrasiye» geçmiş olursunuz. «Doğrudan doğruya demokrasi» belki en gü-

zel bir demokratik sistemdir, fakat karmaşık ve yüksek bir nüfusa sahip olan toplumların altından kalkamayacakları bir yönetim biçimidir.

Bu sebeplerden bence, en pratik uygun bir çözüm yolu partilerde tabanı genişletmektir. Hali hazırda, siyasî partilerin dar ve kapalı şekilde yaptıkları ve türlü hile ve oyunlara yol açan aday yoklama kurullarını genişletmek gerekir. Fakat bu yetkiyi partili üyelerin ellerinden almak lâzımdır. Aksi takdirde, Türkiye’de, çok düşük bir siyasal katılma olacaktır. Çünkü hiç kimse, saatlerce sandık başında beklemek istemeyecektir. Bu ise, bizim, genç Türk demokrasisini sandık başında muhtelif vaadlerle bekletilen bir takım, önceden tenbihli seçmenlerle karşı karşıya getirebilecektir. Düşük bir siyasal katılmanın demokrasideki bedeli ise, bir siyasî parti kurulunun sıralamada yaptığı hatadan daha büyüktür. Düşük siyasal katılma gerçek demokrasiyi önler.»

PROF. DR. ORHAN ALDIKAÇTI

— Yunanistan’ın büyük kanun koyucusu Solon, kendisine Atina sitesine en iyi kanunları verip vermediğini sordukları zaman; «en iyi kanunları değil, fakat onlara en iyi uygun gelen kanunları verdim» demiştir. Biz de bu temelden hareketle konumuz olan «ön seçim müessesesinin Türk toplumunun ihtiyaçlarına cevap veren bir müessese olup olmadığı» sorusunu sorabiliriz. Fakat bu soruyu sormadan, ön seçim müessesesini eleştiren, hattâ onu oldukça yeren arkadaşlarıma kısaca cevap vermek isterim. Çünkü ben ön seçim müessesesinin, düzeltilir ve hataları giderilirse, yararlı bir müessese olacağı kanısındayım.

Sistem, gördüğümüz gibi A.B.D.'de 1870 yılından itibaren uygulanmaya konmuştur. Gerçekte, Sayın Prof. Abadan'ın da belirttiği gibi A.B.D.'ni teşkil eden bütün devletler ön seçim müessesesini benimsememişlerdir. Fakat ön seçim müessesesini kabul edenler de onu terketmemişler, sistemin işleyişindeki hataları araştırıp onları tashih etmeye çalışmışlardır.

Ön seçim müessesesinin yüzde yüz amacına vardığı iddia olunamaz. Yalnız bu amacın tarifi Sayın Prof. Abadan'ın yanlışlıkla bize atfettiği şekilde değildir. Aslında biz kendisiyle hemfikiriz. Ön seçim müessesesi A.B.D.'nde parti komitelerinin aday tayininde etkilerini azaltmak; dolayısıyla parti üstünde baskıda bulunan grupların ve bossların etkisini bertaraf etmek amacıyla kurulmuştur. Bununla beraber ön seçim müessesesinin aday olmak isteyen kişi açısından bakıldığı zaman büyük bir mahzuru vardır. Bu da propaganda konusundadır. Gerçekten büyük seçime katılmak isteyen aday evvelâ ön seçimde önce parti içinde propaganda yapmak zorundadır. Her ne kadar kendisini tanıyan parti üyeleri de olsa, onlar arasında görüşlerini nazarı olarak açıklamak mecburiyetindedir. Diğer taraftan da genel seçimde bu sefer rakip parti adayları karşısında yeniden propaganda yapacaktır. Tabiidir ki; bunun ağır bir külfet tahmil edeceğinden hiç şüphe yoktur. Kanımca, ön seçim müessesine yöneltilen en önemli ve yerinde yeme, budur. Gerçekten ön seçim müessesesi aday açısından bakıldığı zaman büyük masraf isteyen bir müessesedir. Temsilci olmak isteyen iki defa propaganda yapmak ve dolayısıyla masraflarını arttırmak zorundadır. Bundan dolayıdır ki; bizde ön seçim müessesesi kabul edilirken, propaganda yasağı konmuştur. Sayın Prof. Abadan'ın görüşüne katılıyorum; propaganda yasağının gerçekten bu kadar kuvvetle konması yerinde değildir. Propagandayı parti içinde daha

dar imkânlarda sağlayacak tedbirlerin düşünülmesi lâzımdı.

A.B.D.'nde 1870 yılından itibaren ön seçim müessesinin kabulüne rağmen, bu sistemi uygulamaya koyan devletlerin sayısı karşı görüşlerin aksine azalmamış, bilâkis devamlı olarak artmıştır. Bugün bunların sayısı 14 değil, 16 dır. Önemli olan, ön seçim müessesesini kabul etmiş olan devletlerin, bu seçim müessesesinden mahzurlarına rağmen vazgeçmemiş olmalarıdır. Fransız müellifi Burdeau'nun açıklamasına rağmen, A.B.D. anayasa yahut amme hukuku müellifleri sistemin sınırlı olarak gayerine vardığını savunmaktadırlar. Komitelerin baskısı yahut komitelerin etkisi yüzde yüz azaltılmamış, fakat milletvekilinin yahut temsilcinin bir ölçü içerisinde serbest kalmasını sağlayacak müesseselerden birisi bu şekilde uygulanmaya konmuştur.

Memleketimizde bu sistem kabul edilirken, şüphesiz, Sayın Paksüt'ün de açıkladığı gibi, oligarşik kuvvetlerin yerleşmesinde ve adeta dokunulmaz bir hale gelmesinde başlıca rolü olan parti teşkilâtlanmasının etkileri, ön seçim müessesesi ile bir ölçü içerisinde hafifletilmek istenmişti. Yoksa ön seçim müessesesinin oligarşilerin veya parti ilderlerinin tahakkümünü, tek başına önlemeye yeterli olduğu hiç bir zaman savunulamaz ve ileri sürülemez. Yalnız ön seçim müessesesi anayasa hukukunda, mütalâa edilmesi gereken ve memleketin şartlarına uyduğu takdirde, dediğimiz gibi, oligarşilerin kuvvetlenmesine veya hutta oligarşilerin tamamen bağımsız olarak adayları istedikleri gibi tesbit etmesine engel olan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyu bu şekilde görüyoruz ve inceliyoruz.

Memleketimizdeki uygulama ne sonuç vermiştir? Daha doğrusu 1965 seçimlerinden sonra — ki; bu seçimde

tamamen uygulanmıştı — birdenbire ön seçim müessesesinin yıldırımları üzerine çektiği görölmüştür. Ön seçim müessesesi yerilmiştir ve bu yermeler genellikle iki büyük partiden gelmiştir: A.P. ve C.H.P. Sayın hocam Dönmezer'in açıkladığı gibi, bu parti temsilcilerinin de yapılan çağrıya cevap vererek bu Açık Oturum'a katılmaları ve görüşlerini somut olarak bildirmeleri temenni edilirdi. Ancak o zaman bu sistemden doğrudan doğruya şikâyeti olan bu büyük partilerin ortaya attığı mahzurlar üzerinde tartışmak mümkün olur, «Acaba bu mahzurları izale etmek mümkün müdür?» sorusu araştırılır ve ona göre olumlu bir sonuca varılabilirdi. Halbuki göröldüğu gibi, bu büyük partiler Oturum'umuza katılmamışlardır. Bununla beraber basında ve nihayet parti liderlerinin radyolarda açıklanan beyanlarında yapılan şikâyetlerin genellikle iki büyük grupta toplandıkları müşahade edilmektedir. Esasen bu grupların bir kısmını Sayın Prof Abadan burada belirttiler. Bunlar para ,hediye, v.s. yollarla seçmeni kandırmaya çalışmak ve ona iradesi dışında bir oy verecek telkinatta bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, belki, seçmeni bu şekilde tahrik ederek onu ifsad etmektir. Ancak bu problem ve Sayın Prof. Abadan'ın işaret etmediği, fakat o zaman gazetelerde görölen, «aday olmak isteyen aday adaylarının bu amaçla yaptıkları masraflar» meselesi ön seçim müessesesinin aleyhinde ileri sürülebilecek olan bir delil midir? Yoksa bu görüşler, bu olaylar bir gerçek de olsa ve şurada burada rastlanan münferid olaylar değil, fakat «bütün memleket sathında» demiye-lim ama, ön seçim sisteminin uygulandığı yerlerin % 60 veya % 40'ında dikkati çekecek sayıda önemli de olsa, acaba ön seçim müessesesi bundan dolayı mahkûm edilmeli midir? Bu soruya paralel olarak, diğer bir soru sormamız gerekir. Aday adaylarının seçiminde bu şekilde para ile, hediye ile oyunu değiştiren ve ön seçim müessesese-

sinde, tabir-i caizse iğfal edilmeyi kabul eden seçmen, acaba genel seçimlerde nasıl oy veriyor? Bu soru da, birincinin uzantısı olarak ortaya atılabilir ve tartışma daha ileriye götürülebilir. Fakat biz sanıyoruz ki; gerçekte ön seçim müessesesine yöneltilen tenkitler aslında kaynağını iktidar partisi içindeki bölünmelerde bulmaktadır. Diğer bir deyişle, iktidar partisi içinde ön seçime katılıp da seçimi kaybettiği zaman bunu hazmedemeyen bazı mahalli liderler seçimlere bağımsız olarak katılmışlar ve o bölgelerde iktidar partisinin seçimi kaybetmelerine yol açmışlardır. Bu oluşum muhakkak ki; ana muhalefet partisi için de, bir ölçü içerisinde, doğrudur. Sistem, bu şekilde bir mahzur ortaya atmışsa, gerçekte bu sisteme has bir kötülük müdür, yoksa Sayın Prof. Abadan'ın da bulunduğu gibi, parti anlayışındaki yanlış görüşler midir? Parti nedir? Bir partiye katılırken ne araştırılır? Parti bir fikir etrafında toplanan bir topluluk mu, yoksa bir menfaat grubu mudur? Yahutta bu kişilerin tutumlarından çıkarılan sonuca uygun olarak, parti, belirli kamu hizmetlerini görmek için ve bu makamlara gelmek için bir araç mıdır? Bu soruların cevaplandırılması lâzımdır. Şüphesiz ki; eğer gazetelerde okuduğumuz ve İktidar Partisinin Liderinin de şikâyetini mucip olan bu haller bir gerçekse, o zaman bu partiler içerisindeki üyelerin, parti kavramını anlayamadıkları ve partiye sadece iktidara, yahut belirli kamu hizmetlerine gelmek için bir araç amacıyla baktıkları anlaşılır.

Şimdi, bu şekilde yanlış uygulamalar, demokrasi düzeniyle bağdaşması mümkün olmayan bu tip yanlış uygulamalar var diye, bütün bir sistemi kökünden mi değiştirmemiz lâzımdır? Sanıyorum ki; bu sorunun cevabı kesinlikle «hayır» dır. Hasta, patolojik haller dikkate alınarak bir siyasi rejimin temelleri tayin edilmez. Esasen siyaset, veyahuta bir siyasi rejim sadece soyut olaylar değil, bi-

lakis somut olaylardır. Somut olaylar ve bu somut olaylar içerisinde sıhhatli olaylar dikkate alınmalıdır. Yoksa bir toplumda — özellikle daima siyasetten bahsederken söylüyorum — bu rejimin icaplarını yerine getiremeyen kişilerin tutumu dikkate alınarak rejim değiştirilmez. Bununla beraber, belirtmeye çalıştığımız gibi, bu görüşlerimiz biraz evvel söylediklerimizin aksine tamamen soyuttur. Çünkü gerçeği bilmiyoruz. Gerçek, resmen hiçbir zaman açıklanmamıştır. Sadece, genellikle ön seçim müessesesinin partiler içerisinde tahribata yol açtığı ileri sürülmüştür. Bundan dolayıdır ki; bu tür mahzurlar olsa bile, yani para ile iğfal edilmeye müsait seçmenler varol-sa bile, bu seçmenlerin varlığı, bizi, iyi olduğu kanısını veren bir müessesenin derhal bırakılmaması ve eğer dediğimiz gibi işin içinde hatalar varsa, bu hataların tashih edilerek müesseseye olumlu bir istikâmet verilmeye çalışılması gerektiği sonucuna götürür.

Tercih oyunun, bir çıkar yol olduğu Sayın Paksüt tarafından ileri sürüldü. Gerçekte tercih oyunun kendisinin, bizzat mahzurları vardır. Bu mahzurları ortaya çıkaran nedene Sayın Prof. Abadan dokundu. Tercih oyunun az bir seçmen tarafından kullanılması sonunda, bu az seçmenler üzerinde etkiye bulunularak, parti liderinin yahut-ta parti liderlerinden bazılarının bertaraf edilmesi imkân dahilindedir. Nitekim tercih oyunun uygulandığı İsviçre’de bu tip olaylara rastgelinmiştir. İkinci, üçüncü plânda gelen liderler bu şekilde, asıl lideri bertaraf etmişlerdir. Biz, sorunun, yani adayların parti tarafından nasıl teşkil edilmesi gerektiği sorununun, bugünkü sistemimiz muhafaza ve gerekirse islâh edilerek düzenlenmesi lüzumuna inanıyoruz.

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER :

— Böylece birinci turu tamamlamış bulunuyoruz. İkinci tura başlamadan önce muhterem arkadaşlarımdan bir ricam var. Ön seçim sistemine taraftar olan arkadaşlarım, eğer bugün yürürlükte olan tekniğin uygun bulunduğu kanaatindeyseler bunu belirtmelidirler. Eğer, bu teknik uygun nitelikte değilse, bunun niçin uygun nitelikte bulunmadığını ve ne yapılması gerektiğini de spesifik olarak ifade etmelidirler. Ön seçim sisteminin terki gerektiği nokta-i nazarında bulunan arkadaşlarımız ise, niçin bu sistemin terki ve — yine parti adaylarını tesbit bakımından mutlaka bir usule muhtaç olduğumuza göre — bunun yerine ne gibi bir usulün ikâme edilmesi gerektiği hususundaki sarîh görüşlerini açıklamalıdır. Şimdi ilk olarak sözü Sayın Doç. Yaşar Gürbüz'e veriyorum.»

DOÇ. DR. YAŞAR GÜRBÜZ :

Sayın Başkan, değerli konuklar, ilk konuşmamda fikirlerimi yeteri kadar açıklıkla izah ettiğimi zannetmiştim. Fakat Sayın Prof. Abadan'ın tenkitlerinden bunu yapmadığımı anlamaktayım. Evvelâ Sayın Prof. Abadan'ın ne gibi bir teklif getirdiğini ben anlamış değilim. Kendisi son olarak bir cümle ile — herhalde teklifi odur — dedi ki; «tabanı genişletmek lâzımdır.» Ben teklifinin bu olduğu kanısındayım. Binaenaleyh «tabanı genişletmek lâzımdır» sözünden gene benim çıkardığım anlam, bugünkü sistemi kendisi tasvip etmemekte, beğenmemektedir ve tabanın genişletilmesine taraftardır. Ben de aynı şekilde tabanın genişletilmesine taraftarım. Demek ki; prensipte Sayın Prof. Abadan'la hemfikiriz. Fakat benim, tabanı fazla genişlettiğimi ileri sürdüğüne göre, Kendisi tabanı bu kadar genişletmeye taraftar değildir. O halde yi-

ne benim çıkardığım anlam, Sayın Abadan Siyasi Partiler Kanununun öngördüğü, fakat bugün geçici madde ile tatbik edilmeyen ölçüde tabanın genişletilmesine, taraftardır. O takdirde beni tenkid ederken ileri sürdüğü mahzurlardan bir çoğu, yine ortaya çıkacaktır. «Meselâ» diyor; «bu kadar çeşitli parti varken, mükerrer oy verilmesini nasıl önliyeceğiz? 8 parti seçime girerek, adaylarını sunacaklarına göre bir yığın uzun uzun listeler ortaya çıkacaktır.» Tabanı Sayın Abadan'ın istediği kadar genişletirsek yine aynı mahzur vardır ve o partiler herbiri ne kadar adayları varsa, ortaya çıkaracaklardır. Binaenaleyh, mükerrer adayların olup olmadığı gene araştırılacaktır. Şu halde, her partinin içerisinde aynı güçlük gene mevcuttur.

Sayın Prof. Abadan «eğitim durumu dolayısıyla bir imkânsızlık vardır» diyor. Ben, seçmen tercihli oy kullansın, yani listeyi eline verelim kenarına işaret koysun dedim, bakıyorum Siyasi Partiler Kanununun 40. maddesi bunu bir tarafa bırakıyor, listeyi boş olarak eline verdiği seçmene «listeyi kendin tanzim et, el yazınla yaz» diyor. Yani, siz de tabanı genişletiyor ve içinde yine çoğu okuma yazma bilmeyen partililerden — partiye girmek için okuma yazma mecburiyeti yoktur — liste tanzim etmelerini bekliyorsunuz. Sonra Sayın Abadan «halk denen vasıfsız bir kitledir» diyor. O halde halk denen vasıfsız kitle bunu nasıl yapacak. Bir defa prensipte uyuşmamız lâzım. Ya biz halkı vasıflı olarak kabul edeceğiz, prensiplerimizi ona göre vazedeceğiz veya vasıfsızdır yapamaz, beceremez faraziyesinden hareket ediyorsak oy verme hakkını da kısıtlayıp sadece okuma yazma bilenlere tanıyacağız. Yani burada samimi olmamız lâzımdır. Bu ya böyledir, ya şöyledir. Genel seçimlerde oy verdirirken hiçbir şey aramıyoruz ama bu şekilde bir seçim bahis konusu olduğu zaman seçemez diyoruz. Seçemezse binaenaleyh

sizin mantığınızla o halde belki seçim sistemini de değiştirmek lâzım. O vakit buna karşı olan fikirleri de ileri sürmek lâzım. Hem bir demokratik sistem içerisinde iş görelim, hem de onun yanında halk vasıfsızdır bahanesiyle bir takım kısıtlamalar getirelim. Böyle şey olmaz.

Sonra, seçmeni kandırma meselesine gelince; küçük bir grubu kandırmak her halde büyük bir grubu kandırmaktan çok daha kolaydır. Yani bir partinin seçmenlerini kandırmak, her halde bütün seçmenleri kandırmaktan daha kolay olur.

Çok uzun listeler olursa ne olacaktır deniyor. Bu teknik bir meseledir. Bana kalırsa prensipte anlaşsaksak bunu halletmenin bir takım yolları bulunabilir. Yani listelerin uzun olmaması için bir takım formüller getirilebilir. Meselâ; aday gösterilmek için partiye belirli bir süreden beri kayıtlı olmak şartı koşulabilir. Bu bir eleme olur. Bunun dışında da başka bir takım şartlar düşünülp konulabilir. Yani bazı teknik noktalar ileri sürülerek prensibin red edilmesini doğru bulmuyorum. Ama prensibe muhalefet varsa, onu her zaman tartışmaya hazırım.

PROF. DR. ORHAN ALDIKAÇTI

— Sözlerime, Sayın Prof. Abadan'ın açıkladığı bir hususa cevap vermekle başlamak istiyorum. Sayın Prof. Abadan, bizi doğrudan demokrasiyi uygulamak istemekle itham etti. Veya hiç olmazsa, bizi bu hayalci görüşe sahip olmakla tanımladı. Oysa biz, Sayın Prof. Abadan'ın sandığı gibi, zamanımızda doğrudan demokrasiyi uygulanabilecek bir rejim sanacak kadar saf değiliz. Biz temsili rejimin iyi ve demokratik prensiplere uygun olarak iş-

leyebilmesi için, seçim sisteminde yapılan değişikliklerden yahut seçim sistemine getirilen yeniliklerden birini ele aldık ve belirtmeye çalıştık ki; A.B.D.'nde kurulan bu sistemin amacı budur ve iyi yanları vardır. Bu amaç bir ölçü içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında hiç bir iddiamız yoktur. Yine tekrar edeyim, konulan sistemin halk hakimiyeti yahut millî hakimiyeti sağlayacak, sağlamaya tek başına yetecek bir sistem olduğunu hiçbir zaman ileri sürmedik.

Tartışmalar sırasında eğitim sorununa sık sık dokunuldu. Seçmenlerin eğitiminden, kültür seviyesinden bahsedildi. Acaba az sayıda mı, yoksa çok sayıda mı seçmen kolay kandırılır? Bu soruya derhal cevap verildi. Ben sanıyorum ki bu soruya derhal cevap vermek mümkün değildir. Çünkü az sayıda kültürlü bir seçmen heyetini kandırmak, çok sayıda kültürsüz bir seçmen heyetini kandırmaktan çok daha zordur. Demek oluyor ki; burada seçmenin kandırılmasından bahsederken veya seçmenin yanlış yola sevk edilebileceğinden bahsederken, herşeyden evl seçmenin kültür seviyesini dikkate almamız gerekir. Bu da partilerin daha ziyade iç bünyesiyle doğrudan doğruya ilgili bir sorundur. Esasen bu konuda değerli arkadaşım Prof. Gürbüz gereken açıklamaları yaptı. Ya demokrasi sistemine inanır ve binaenaleyh milletin, bu hakimiyeti kullanabilmesi için gereken şartları nazârî olarak getirir, sonra bunun uygulamasına bakarız. Yahutta bu müesseseyi kaldırırız. Fakat bir seçimden sonra, üstelik üç senelik bir uygulamadan sonra bir sistemin ortadan kaldırılmasının yerinde bir hareket olmayacağından ve yasa fonksiyonunun yanlış anlaşılmasının diğer bir tezahürü olacağından hiç şüphemiz yoktur.

Ön seçim müessesesi hakkında asıl ileri sürülen tenkitler, parti seçmenlerinin kolayca iğfal edilebildikleri

görüşünde birleşti. Buna karşılıkta arkadaşlarım partinin tabanının genişletilmesini tavsiye ettiler. Ben bu görüşe de şahsen katılmıyorum. Çünkü seçilecek aday bir parti adayı olarak seçime katılacaktır. Gerçi A.B.D.'nde bu düşünülmüş ve partiye oy verecek seçmenlerin bu ön seçime katılması meselesi araştırılmıştı. Fakat Sayın Pak-süt'ün de açıkladığı gibi, bu sistemin bir takım mahzurları olduğu görülmüş; rakip partideki zayıf adayların ön seçimi kazanarak parti liderini bertaraf ettirdikleri de gözlemlenmiştir. Bunun uygulamada, hele bizim gibi ayak oyunlarının hakim olduğu iddia edilen bir düzende tabanın genişletilmesinin ne gibi sonuçlara yol açacağı gerçekten üzerinde durulması gereken bir olaydır. Bunun içindir ki; ben, bugünkü sistemimizin temelinde bulunan, partiye mensup üyelerin ön seçim müessesesine katılmaları görüşünü benimsiyorum. Fakat mahzurları ortadan kaldıracak tedbirlerin alınması gerektiğini de kabul ediyorum. Şikâyetlerin kesin sebeplerini bilmiyoruz. Bunlar bilindikten sonra belki bu mahzurlar izale edilir.

PROF. DR. NERMİN ABADAN

— Sözlerimin iyi anlaşılması için düşüncelerimi şöyle sıralamak istiyorum:

1 — Türkiye'de ön seçim bugüne kadar hiç uygulanmamıştır. Şöyle ki; 29. maddeye konan prensip, ön seçimi öngörmüştür. 30. madde ise, ön seçimi ortadan kaldırmıştır. Binaenaleyh üç yıllık veya dört yıllık bir tatbikat yoktur. Yalnız Siyasi Partiler Kanununa ön seçimin yapılması gibi bir temenni konmuştur. Fakat gereken hazırlıklar ikmal edilmediği için Türkiye'de geniş bir ön seçim yapılamamıştır. Kitabımın hemen her bahsinde dar ön seçim ve geniş ön seçim ayırımını yaptım. Geniş ön se-

çim hayal kalmıştır. Dar ön seçim kullanılmıştır. Bugün siyasi partilerin içinde şikâyet konusu olan sistem, dar ön seçim dediğimiz, doğrudan doğruya parti yoklama kurullarının yapmış oldukları sınırlı bir ön seçimdir ki; buna ön seçim adını vermek imkânı yoktur. Sayın Prof. Gürbüz ile Sayın Prof. Aldıkaçtı etraflı bir şekilde Amerikan sistemini anlattılar. Ön seçimin karşılığı olan Primary çok geniş bir seçmen kitlesinin katıldığı bir seçimdir. Türkiye’de böyle bir seçim hiç yapılmamıştır. Binaenaleyh sadece bir temenni halinde olan bir prensibin yeniden ortadan kalkması bahis konusudur.

2 — Asıl en büyük görüş farklılığı, Türkiye’de Amerikan sisteminin benimsenip, benimsenmemesi hakkındadır. Amerika’nın hangi sebeplerden, böyle bir seçime gittiğini arkadaşlar anlattılar. Yalnız bir noktayı belki belirtmediler. Bütün literatür göstermektedir ki; Amerika’da siyasi partilerin sürekli olarak muhafaza ettikleri ve fikirlere öncelik veren programları yoktur. Partilerin içindeki disiplin fevkalâde gevşektir, her eyalet kendi parti teşkilâtına uygun gelen bir programın peşinde gider ve dolayısıyla Amerika’da parti sistemi, Duverger’nin dediği gibi, bir partiler arası konfederasyondur. Yani Amerika’da her seçimde 50 tane Cumhuriyetçi parti ve 50 tane Demokrat parti seçime girer. Bu kadar büyük bir elâstikiyet içinde 16 eyalette uygulanan ön seçimde, adaylar kısmen seçmen tarafından tesbit edilmektedir. Ve orada karşı karşıya gelen iki parti vardır. Beni ilgilendiren kendi memleketimin hususî şartlarıdır. Tamamen farklı bir siyasal, ekonomik ve sosyal yapıya sahip ve teknolojisi bugün erişilmeyecek kadar gelişmiş olan bu ülkenin siyasal tatbikatını olduğu gibi Türkiye’ye aktarmak, bir kerre fiilen imkânsızdır. Bu noktada ısrar ediyorum. Esasen 29. maddedeki ilkenin konulup da uygulanamamasının sebebi budur.

3 — Yine arkadaşlarla görüş farkını muhafaza etmek istediğim bir diğer husus şudur: Eğer Anayasamızın da öngörmüş olduğu üzere siyasi partiler Anayasamızın gerek muhalefette oldukları zaman, gerekse iktidarda bulundukları zaman vazgeçilmez unsurları ise, o takdirde onlara kendi siyasal kadrolarını en demokratik usullerle kurmak imkânını vermek lâzım. Bunu seçmene bıraktığınız takdirde artık siyasi partiler en önemli görevlerden birini yapamaz bir hale gelirler. Siyasi partilerin nitelikleri değişir. Programlara karşı olan angajmanları da gevşer.

Neye taraftar olduğumu da derhal belirteyim: Bugün dar ön seçim olarak nitelendirilen ve kapalı bir parti oligarşisinin ayak oyunlarına açık kapı bırakan sistemin, gene partili üyeler arasında genişletilmesi gerekir. Yani taban genişleyecek. Bu demektir ki; farzedelim, bir köyden bir delege seçiliyorsa, bundan sonra üç delege, ilçede şimdiye kadar beş delege seçiliyorsa on beş delege seçilecek. Sayı, benim teklifimde önemli değildir. Fakat partililer arasında bir genişletme mevzu bahistir. Şu halde bir partinin adaylar kadrosunun, partiye bir angajmanı olmayan, bunun programını benimsemeyen muhterem Türk seçmenine bırakılmasına taraftar değilim. Seçmenin okuma yazma bilip bilmeme meselesi, iki seçimde, farklı bir rol oynar. Zira hepimiz gayet iyi biliyoruz ki; nisbî temsil usulü seçimde seçmen, okuma yazma bilmiyorsa partisnin sembolünü iyi beller. Semboller okuma yazma bilmeyen bir seçmenin temel tercihinde yardımcı olabilirler. Fakat Ahmet, Mehmet v.s. 30 kişi arasında bir tercih yapabilmek için, asgari bu isimleri yazabilmek lâzımdır.

İşte bu sebeplerden dolayı bir kerre partilerin siyasal kadrosunun yine partililer tarafından yapılmasından

yanayım. Bu hiç bir surette demokrasiye aykırı bir davranış olarak nitelendirilemez.

Sözümü bitirirken şunu söylemek istiyorum; ön seçim Amerika'daki uygulanış tarzıyla halen Birleşik Amerika'nın benim bildiğim kadarı 14, Prof. Aldıkaçtı'nın bilgisine göre 16 eyaletinin dışında dünyada demokrasi tarihinde çok şanlı sayfalar yazmış olan hiç bir memleketinde uygulanan bir usul değildir. Şu halde biz neden demokraside bizden daha fazla tecrübe sahibi olan bunca ülkeler varken, mutlak surette toplum yapısı bakımından çok farklı bir memleketin azınlık tatbikatına gidelim de, İsviçre, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda ve bütün İskandinav memleketleri gibi ülkelerin daha akla yatkın ve temsili demokrasiyi daha yararlı işletme modellerine doğru gitmeyelim.

Bugünkü ön seçimin sakıncası, partili tabanının darlığından ileri geliyor. Partilerin içindeki şikâyetler de doğrudan doğruya hizipçilikten doğmaktadır. Nisbi temsil hiziplerin kolayca teşekkülüne yol açtığı için, listelerin altındaki kısımlar şevkle seçim mücadelesine katılmıyorlar. Bu bağımsız adaylık için teşvik edici bir rol oynuyor. Partiler bu çıkmazın içinde, halkın ayağına gitmek suretiyle bir çözüm yolu bulmaya çalışmışlardır. Bu arada eskiden beri memlekette büyük şöhret yapmış kimseler de, şöhrete prim veren bir sisteme gitmek istemektedirler ki; bu da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bir partinin içinde adı sanı duyulmamış sendikacının ve bir aydının da yeri vardır. Eğer seçmen tarafından partinin siyasal kadrosunu tesbit etmeye doğru giderseniz, en azından şöhretlere prim verirsiniz. Bu da bir usul olabilir. Ama ben, şöhretli olmayan insanlara da yer ayrılması gerektiğini, demokrasinin bir icabı sayarım.

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Meselenin vuzuha kavuşması için, küçük bir müdahalede bulunacağım. İyi anladımса Sayın Doç. Gürbüz ve Sayın Prof. Aldıkaçtı, ön seçime ve ön seçimin geniş bir taban üzerinde yapılmasına taraftardır. Yalnız Sayın Doç. Gürbüz ön seçimi tamamiyle parti dışına çıkartmakta, Prof. Orhan Aldıkaçtı ise, parti üyelerinin tabanının genişletilmesini uygun bulmaktadır. Prof. Abadan da Prof. Aldıkaçtı ile aynı noktai nazardadır. Kendisine göre, köylü üç parti üyesinin yerine 5-6 üyenin oy vermesi daha doğrudur. Peki, Sayın Prof. Abadan, siz acaba görüşünüzü köyde oturan bütün partililerin oy vermesine kadar götürebilir misiniz?

PROF. DR. NERMİN ABADAN

— Fiili imkânsızlık dolayısıyla, hayır. Çünkü 8 partinin kütük işlemi, içinden çıkılmaz bir durum yaratır.

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Şu halde, esasta, fiili imkânsızlık olmasa, köyde oturan bütün partililerin, doğrudan doğruya oy vermesine de taraftar olursunuz. Ancak, fiili imkânsızlıklar nedeniyle, sadece delege adedinin arttırılması gerektiği noktai nazarındasınız.

EMİN PAKSÜT

— Evvelâ aday adayı ile, adayı birbirinden ayıralım. Bir siyasi parti, bir seçim çevresinde, o seçim çevresinin

çıkarcacağı sayıda parlamento üyesini ismen göstermekle mükelleftir. Meselâ Ankara'da 21 kişiyi ismen göstermek gerekir. Ama o partinin büyüklüğüne göre, aday aday sayısı 21'den fazla, 50, 60, 80 veya 180 olabilir. Bu 180 kişi içersinden 21 kişiyi ayıklamak mecburiyetindesiniz. Ayrıca listede 21 kişinin adını alfabetik sıraya göre dize-mezsınız. Çünkü nisbî temsil usulü içersindeniz ve bunları parti açısından önem sırasına koymak mecburiyetindesiniz.

Sayın Prof. Gürbüz'ün sözleri dolayısıyla bir açıklama yapmak isterim: Sayın Prof. «Siyasi partiler parlamentoda güçlü olmak isterler, ama, belki de davranışları Anayasa'ya uygun mudur diye düşünmezler» dediler. Böyle şey olmaz. Anayasa'nın 56. maddesi gereğince partiler siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları oldukları ve parlâmentoya girmekten başka bir hizmet yolu olmadığı için, iktidara geçmek isterler. Ama Anayasa'ya sırt çevirmezler. Aksi halde, demokrasiye sırt çevirmiş olurlar.

180 aday adayının içinden 21 tanesini kim seçecek? Bu hususta, arkadaşlar aslında, Sayın Başkanın işaret ettiği gibi, esas itibarıyla fikir birliği halindedirler. Çünkü bu geçimi genel başkanın yapmasını istemiyoruz. Parti merkez kurulu parti, meclisine de olmaz diyor ve il heyetleri seçimi yaparsa, oligarşinin gene devam edeceğini söylüyoruz. Geriye iki tercih kalıyor: 1 — Partililer, 2 — Seçmenler.

«Partililer» dendiği zaman da, «seçmenler» dediğimiz zaman da ön seçimdir. «Seçmenler» dendiği zaman, açık ön seçimdir, «partililer» dendiği zaman kapalı ön seçimdir.

Arkadaşımın belirttiği gibi Türkiye'de ön seçim uygulanmadı. Ön seçim, bir temennî halindedir. Uygulanan tek yol hakim nezaretidir. Hakim nezaretinde olmasına

kim itiraz eder? Şu halde aslında, «ön seçime karşıyız» demek, sadece «hakimi kaldıralım» demektir. Bunu ise, kimse söyleyemez, çünkü hakim nezareti bir teminat unsurudur.

Siyasi Partiler Kanununun, benim tarafımdan da savunulan tezi, bütün partililerin seçime katılması idi. Bu böyle olmadı, partilerin kendi tüzüklerine göre, mahdut kişilere bu yetki tanındı. Şu halde temel tercihi yapmalıyız. Bu hakkı partililere mi vereceğiz, herkese mi tanıyacağız?

Herkese tanırsak, seçmeni bir labirentin içinde bunalacağız. Esasen 8 partiden bunalan seçmen, hiç bilmediği, tanımadığı, bir takım isimlerin içinden çıkacak. Binaenaleyh, ister istemez parti tercihi önce gelecektir. Siyasi parti düşüncesi olmaksızın, demokrasi taraftarlığı düşünülemez. Demokrasi anlayışında, siyasi parti fikri, vazgeçilmezdir.

Bu böyle olunca, Amerika ile Avrupa arasında bu konudaki farkı tesbit etmek gerekir. Amerika'da ön seçim, doğrudan doğruya partililere bırakılmış, Avrupa'da ise iki dereceli bir sistem öngörülmüştür. Avrupa'daki usul bizim eski müntehibi sanî usulüne benzer. Almanya'da 1955 senesinin sonunda, Gerhart Schröder'in İç İşleri Bakanı olduğu zaman teşkil etmiş olduğu ilim heyetinin yazmış olduğu raporda, insan aklının bulabildiği her şey var. Onun için siyasi partilerin, bu işin esas veya usul bakımından bir tetkike tabi tutulmasını istemeleri gereksizdir. Tetkik yapılmıştır, tercih yapılınsın diye.

Netice olarak diyorum ki; oligarşik sistem sakattır. Bir siyasi partinin kaderini tayin etmek hakkı ise, herşeyden evvel, o siyasi partinin mensuplarına düşer. Siyasi parti mensuplarının bu hakkını reddedemezsiniz. Teklif

ettiğim sistem şudur: Bugün hakim nezaretinde yapılan yoklamaya itiraz edilemez. Hakim nezaretinde yoklama devam etmelidir. Yoklamaya katılacak olanların sayısı genişletilmelidir. Açık kapılar kaptılmalı ve tarafsız seçmenin sandık başına gelmesini teşvik eden bir unsur olarak mütalâa ediliyorsa «tercih oyuna» imkân verilmelidir. Bu noktada; her iki görüşü paylaşan arkadaşlarla beraberim. Bir noktada, bir arkadaşımdan ayrılıyorum: Seçmen denilen kitle basit veya anlayışsız bir halk değildir. Ben, siyasi kültürünü iki gazetenin manşetinden alan aydın geçinene nazaran, her gün meclis saatini, haberleri, siyasi parti sözcülerini sabırla dinleyen ve ölçen geniş vatandaş kitlesinin siyasi kültürüne inanıyorum.

ORD. PROF. DR. SULHİ. DÖNMEZER

— Şimdi dinleyiciler arasında soru sormak isteyenlerin sorularını bekliyoruz.

SORU — Sayın Prof. Aldıkaçtı, ön seçim hakkındaki itirazların yalnız A.P. ve C.H.P. den geldiğini söylediler. Acaba bu beyanlarının mesnedi nedir? Yani diğer partiler hiç bir itirazda bulunmamış, hiç bir fikir getirmemişler midir? Ayrıca, buraya çağırılmış olan partilerin, bu çağrıya icabet etmediklerini açıklarken de Sayın Profesör, bir büyük-küçük parti tefriki yaptılar. Sayın Prof.'un neden ve hangi esasa göre böyle bir tefrike lüzum gördüğünü öğrenmek isterim.

ORD. PROF. DR. SULHİ. DÖNMEZER

Bu Açık Oturum'a, siyasi partileri çağırmayan, Sayın Prof. Aldıkaçtı değildir. Daha başta açıklandığı gibi, He-

yet, bu toplantıya aldıkları oy itibariyle en büyük partiler olan A.P., C.H.P. ve G.P.'nin katılmasını istedi. Bütün partiler davet olursa, 12 kişilik bir Açık Oturum düzenlemek gerekecekti. Bu takdirde ise, belki hiç bir sonuca varılamazdı. Prof. Aldıkaçtı, konuşmasında, çağırılan partilerden A.P. ve C.H.P.'nin katılmadıklarını ifade etti.

AYNI SORU SAHİBİ : — Bütün konuşmacılar, bugünkü ön seçim sisteminin mahzurlu olduğunu belirttiler. Fakat gönül arzu ederdi ki; bünyemiz itibariyle en iyi usulün hangisi olduğu ortaya konsun. Bu sorunun cevabını özellikle, Sayın Prof. Aldıkaçtı'dan rica ediyorum.

Bir de Sayın Prof. Abadan, her konuda, seçmen bilgisizliğini işaret buyurdular. Eğer seçmen bilgisizse, bunu böyle kabul ediyorsak, onların tahsil yoluyla değilse bile, hayat yoluyla bir sezgi kazandıklarına inanmıyorsa, o takdirde demokrasiden hiç bahsetmemek gerekir. Acaba kendileri, bir müntehibi — evvel, bir müntehibi — sanî kavramının özlemi içersindeler mi? Meselâ, «yalnız orta öğrenimin görmüş olanların seçime katılmasını» pratik bir yol olarak kabul ederler mi?

PROF. DR. ORHAN ALDIKAÇTI

Sayın Başkanın belirttiği gibi, ben de buraya bir çağrı üzerine katılmış bulunuyorum. İki büyük partiyi, çağırılmış olmalarına rağmen gelmemeleri dolayısıyla sözlerime konu ettim. İktidar Partisi lideri, seçimlerden hemen sonra radyoda ön seçimlerden şikâyetle bulundu. Hatırladığıma göre, C.H.P.'nin üst kademelerindeki liderleri de buna benzer şikâyetlerde bulundular. Fakat sadece partilerin parçalandığından bahsedip, somut olarak şikâyetlerini açıklamadılar. Diğer partilerden de bir şikâyet ol-

muşsa, ben duymadım. Meselâ partiler görüşlerini lütfe-
dip Fakülteye gönderselerdi, görüşleri öğrenir ve belki
de tartışmalarımıza konu olarak alırdık.

Problemi hal yoluna gelince, biz sanıyoruz ki; bu
açıklanmıştır. Özetliyelim; Bugün memleketimizde ön se-
çim müessesesi prensip itibariyle kabul edilmiştir. Bir uy-
gulama da vardır. Fakat bunun gerçekten yararlı olabil-
mesi için, parti üyelerinin tümünü içine alan bir sistemin
getirilmesi gerekir. Bu sistem ise, Sayın Paksüt'ün de
açıkladığı gibi, A.B.D.'nde «kapalı sistem» diye isimlendi-
rilen sistemdir.

PROF. DR. NERMİN ABADAN

— Prof. Aldıkaçtı, son sözlerinde, bütün partili üye-
leri içine alan bir ön seçimin taraftarı olduğunu açıkladı.
Ben ise, Türkiye'de 8 partinin seçime girmesi sebebiyle
ve bu seçim Amerika'da dahi hâkim denetimi altında ve
devlet vasıtalarıyla yapıldığına göre, bununla ilgili ha-
zırlık işlemlerinin Türkiye'de yapılabileceği kanısında ol-
madığım için ve kütük yolsuzlukları olacağı düşüncesi-
yle, bugünkü sistemin, yani dar ön seçimin genişletilmesi-
ne taraftarım.

İkinci hususa gelince; seçmenin bilgisizliğinden bah-
sederken, beni demokrasi aleyhtarı olarak kabul ederse-
niz, çok üzülürüm. Çünkü, ben siyaset sosyologu olarak
rakamlarla iş görmeyi hedef almış bir insanım. Okuma
yazma seviyesi % 48'in altında olan ve fert başına düşen
yıllık gelir 300 \$ dan yukarı çıkmamış bir ülkede bu şart-
ları gözönüne alarak tedbir almak gerekir. Ben, okuma
yazma bilsin bilmesin bütün vatandaşların belli bir ölçüde
millî irade üzerinde söz sahibi olması gerektiğine inanı-

yorum. Fakat mahzurları dile getirmek ve realiteyi belirtmek de lüzumludur.

SORU — Siyasi partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğunu biliyoruz. Buna rağmen ön seçim müessesesinin siyasi partilerin tek bir fikir etrafında toplanmalarını imkânsız kılacak bir rolü olduğu da ortada. Bir siyasi partinin seçim beyannamesini genel merkezi hazırlıyor. Genel merkez, hazırladığı seçim beyannamesinde isterse, meselâ «Türkiye'deki devlet yatırımlarını halka devredeceğini» açıklayabilmektedir. Bunu yaparken genel merkez tamamen bağımsızdır. Fakat aynı genel merkez, o siyasi partinin, bundan daha az önemli olan «adaylarını seçme işinde» son derece bağımlıdır. Bu bir çelişme değil midir?

EMİN PAKSÜT

— Türkiye'de bu tarzda seçim beyannamesi hazırlayan partiler varsa, bunlar Anayasa'nın kasdettiği anlamda, demokratik işleyişten mahrum bir hüviyet içersindedirler. Çünkü siyasi partiye vücut veren, konuşmanın başında Siyasi Partiler Kanunu hükmüne atfen belirttiğim gibi, devlet ve kamu düzeni hakkında belirli görüşlere sahip olmaktır. Parti temel görüşlerini, program adı verilen bir vesikada göstermiştir ve bu vesika ile bağlıdır. Programı değiştirmek parti genel başkanının haddi değildir. Bu genel merkeze tanınmış bir hak da değildir. Bunu değiştirmek görevi, Parti Parlamentosu adı verilen en üst heyete aittir. O halde siyasi partiler seçim beyannamelerini yayınlarken, kendi fikirlerini halka sevdirecek, taraftarlarını arttıracak bir vesika ortaya koyacaklardır. Fakat bu beyanname partinin programı, bağlayıcı kurultay kararları ve hatta parti teşkilâtının arzusuyla sınırlı-

dır. Bunun dışına çıkılıyorsa, merkez sorumsuz bir davranış içersindedir ve sorumlu partililer tarafından iş başından uzaklaştırılmaları lâzım gelir. Bu sebeplerle, sual sahibinin iddia ettiği şekilde hareket eden partiler varsa, onlar hakkında hüküm tesis edilebilir, fakat sistem hakkında menfi kanaate varmamak gerekir.

SORU — Delege tabanı sayısının genişletilmesi noktasında birleşildi. Buna gerekçe olarak da, böylece delegelerin aldatılmasının ve bir takım kişilerin hileli yollarla liste başına geçmesinin önleneyeği gösterildi. Delege sayısının genişletilmesi, çok daha zenginlerin, yani aldatma imkânı çok daha fazla olanların liste başına geçmelerini sağlamaz mı?

Sonra, adayların partiye kaydolmuş bütün üyeler tarafından seçilmesi mahzurlar doğuruyorsa, meselâ belirli bir süre önce partiye kaydolmuş ve aidatını ödemiş üyelere bu hakkı tanımak suretiyle delege sayısını tehdit etmek mümkün değil midir?

PROF. DR. ORHAN ALDIKAÇTI

— Ben de esasen aynı görüşü savunmuştum. Yani parti üyesi dediğimiz zaman, bunu tahdit etmek lâzım. Herşeyden evvel muntazam aidat ödemiş olmak ve parti içersinde bir süre kalmış olmak yeterli birer tahdit sebebi olarak kabul edilebilir.

Birinci soruya gelince; bu aslında bir kültür meselesidir, fakat sayı çoğaldıkça, kandırmak güçleşir.

PROF. DR. NERMİN ABADAN

— Teklif edilen usul, belki teorik olarak, en yararlı olanıdır. Fakat uygulamada güçlük doğurur, çünkü bütün

partililerin katılmalarını sağlayacak bir seçimi organize etmek gücü, partilerde yoktur. O halde, bu görevi kamu otoritelerine devretmek lâzım gelecektir. Bu ise, tıpkı genel seçim gibi ikinci bir seçim masrafını gerektirir. Görülüyor ki; bunun yararları olduğu kadar, sakıncaları da vardır. Onun için, hâkim denetimi altında ve yükünü partinin kendisinin kaldırabileceği kadar üyenin katılacağı bir ön seçime taraftarım.

Bağımlı oy meselesine gelince; ben, bağımlı oy sorununu, bir kültür meselesi addetmiyorum. Bu ekonomik bir meseledir. Bir takım ekonomik baskılar sebebiyle oyların satın alınabileceği bir memlekette bağımlı oy sayısı yüksektir. Yalnız Türkiye’de değil, bütün memleketlerde meselâ kadınlar, kocalarının tercihine göre oy vermektedirler. Bunu tüm seçim araştırmaları göstermektedir. Kadın oyları ise, bağımlı oyların sadece bir grubudur.

ORD. PROF. DR. SULHİ DÖNMEZER

— Siyasi partileri, sosyoloji ilmi yönünden tüm toplum içerisinde mevcut çeşitli sosyal gruplar arasında elbette birer menfaat birliği olarak tanımlamak gerekir. Sosyolojiyle meşgul olanlar bilirler ki; çağdaş toplumlar da büyük menfaat birlikleri, yani siyasi partiler, işçi ve işveren sendikaları veya büyük şirketler ve diğerleri insanların, çeşitli amaçlarını tahakkuk ettirmek için ihtisasa ve teknik temellere dayanarak iradî olarak vücuda getirdikleri birliklerdir. Bunlar bugünün toplumunda en önemli vazifeleri ifa ederler. Fakat bu teşekküller büyüdükçe, kendilerini teşkil edenleri sınırları dışına çıkartmakta ve böylece bunlarda bir seyredici ve bir de yönetici kişiler meydana gelmektedir. Bu sosyolojik bir gerçektir. Siyasi partiler de bu gerçeğin içersindedir.

İşte ön seçim, bu sosyolojik olayı bertaraf etmek için ortaya çıkmıştır. Yani ön seçim, bir menfaat birliği niteliğinde olan siyasi partileri, kendilerini teşkil eden kişilerin bir partisipasyon şeklinde idare ettiği örgütler haline getirecek bir müessese ve bir tekniktir. Bu itibarla ön seçime taraftar olmamak, öyle sanıyorum ki; mümkün değildir. Türk Kanun Koyucusu da ön seçimde propaganda yasağını koyarken, yukarıda değindiğimiz sosyolojik olayı gözönüne almış olmak gerekir.

Bütün mesele, ön seçimin ne suretle tahakkuk ettirilmesi lâzım geldiği meselesidir. Bugün bir takım şikâyetler var. Bu şikâyetlerin bir kısmı, ön seçimin, tatbikatta siyasi partileri yaralayıcı neticeler husule getirmesinden ortaya çıkmaktadır. Ön seçim sonucu meydana gelen dargınlıklar ve bu dargınlıkların ileride tevhit edeceği mahzurlar, birinci endişeyi teşkil etmektedir. Ancak, biz, sosyal olayların idaresi ile ilgili her müessesenin, her tekniğin olumlu ve olumsuz cepheleri olabileceğini kabul ediyoruz. Ön seçimin de, partisipasyon prensibini, partinin onu teşkil edenler tarafından idare edilmesi gerektiği kuralını gerçekleştirecek bir sistem olduğu düşüncesindeyiz.

Arkadaşlar, bu sistemin mahzurlarını giderecek bir tedbir olarak bugün ön seçime iştirak edecek olan seçmen kitlesinin genişletilmesi teklifini öne sürdüler. Elbette mesele bu tekliflerle halledilmiş olmayacaktır. Daha teferuata taalluk eden noktalar üzerinde de durmak lâzımdır.

Şu Açık Oturum, bir ciheti daha ortaya koymuştur ki; memleketimizin siyasi hayatındaki en önemli bir konu hakkında dahi henüz tam bir aydınlığa kavuşulmuş değildir. Bu konuda daha olumlu çalışmalara ve gayretlere ihtiyaç vardır.

Oturumumuza son verirken tartışmalara katılan arkadaşlarıma tekrar teşekkür eder, hepinizi saygılarımla selâmlarım.